

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 666 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников.....	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish.....	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish".....	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan.....	105
Toyrova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli.....	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi.....	120
Akbarov Nodir, Ibdullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari.....	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri.....	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari.....	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish.....	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qliyev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxonada iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джуроева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyov O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyov SHERALI Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbanov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubi.....	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati.....	411
Hamroyeva Umida	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo‘llari	435
Olimov Abror Axadjon o‘g‘li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o‘g‘li, Pardayev Olim Mamayunusovich	
Korxonalar eksport salohiyatini oshirishning “yashil” marketing mexanizmi	443
To‘rayev Shohrux Halimovich	
O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo‘llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo‘yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O‘zbekiston va dunyo bo‘yicha rivojlanishi.....	459
Burxonova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog‘ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo‘llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxonalar moliyaviy ko‘rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O‘rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o‘zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta‘minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O‘zbekistonda an‘anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish.....	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevda Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G‘olibjon Toshtemir o‘g‘li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Bahramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжоновна	
O‘zbekiston respublikasi budjet jarayonida budjetlarning ochiqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug‘bek o‘g‘li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o‘lishga ta‘siri.....	528
Qo‘shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o‘g‘li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику.....	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari.....	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	

MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY STANDARTLARNI XALQARO STANDARTLARGA UYG'UNLASHTIRISH MASALALARI

G'aniyev Zafar Usanovich

TDIU, "Moliyaviy hisob va hisobot"
kafedrası professori, PhD

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada milliy standartlar asosida tuzilgan buxgalteriya balansini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlar asosida tayyorlash va unga moslashtirish hamda belgilangan muddatlarda tashqi foydalanuvchilarga taqdim etishi kerakligi to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: transformatsiya, parallel hisob, buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari, moliyaviy hisobot, buxgalteriya balans, aktivlar, majburiyatlar, xususiy kapital.

Abstract: This scientific article discusses the need to prepare and adapt the balance sheet, compiled based on national standards, to international accounting standards and to provide it to external users within the established timeframe.

Key words: transformation, parallel accounting, international accounting standards, financial reporting, balance sheet, assets, liabilities, equity.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается необходимость подготовки и приведения бухгалтерского баланса, составленного на основе национальных стандартов, в соответствии с международными стандартами бухгалтерского учета и предоставления его внешним пользователям в установленные сроки.

Ключевые слова: трансформация, параллельный учет, международные стандарты бухгалтерского учета, финансовая отчетность, баланс, активы, обязательства, частный капитал.

KIRISH

Respublikamizda buxgalteriya hisobini moliyaviy hisobning xalqaro standartlariga (keyingi o'rinlarda - MHXS) o'tish bo'yicha tegishli islohotlar olib borilmoqda.

Hozirgi kunda bizning maqsadimiz korporativ boshqaruvga asoslangan korxonalarda xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobotni tuzishdan iborat. Bunga xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobotni tuzish yoki buxgalteriya hisobining milliy standartlari asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga transformatsiya qilish orqali erishish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020-yil 24-fevralda MHXSni joriy etish jarayonini tubdan qayta ko'rib chiqishni nazarda tutuvchi «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4611-son qarorini imzoladi. Prezidentimizning mazkur qaroriga binoan, 2021 yil 1 yanvardan boshlab, aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari asosida buxgalteriya hisobi yuritilishiga o'tishi belgilab berilgan.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarni taqdim etish muddatlari hamda ularning tarkibi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirining 2024 yil 8 oktyabrdagi 181-son buyrug'iga 1-ilova "Moliyaviy hisobotlarni taqdim etish muddatlari hamda ularning tarkibi va mazmuni to'g'risidagi" Nizomi qabul qilindi. Ushbu nizomga ko'ra moliyaviy hisobotlarning mazmuni va tarkibi BHMS hamda MHXSga asosan tuziladigan moliyaviy hisobotlarning shakllari aniq belgilab berilgan. Mazkur nizomda BHMS va MHXSga asosan tuzilgan yillik moliyaviy hisobot shakllari quyidagilarni o'z ichiga oladi, ya'ni:

BHMSga asosan tuzilgan yillik moliyaviy hisobot shakllari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- mazkur nizomning 1-ilovasiga muvofiq buxgalteriya balans;
- mazkur nizomning 2-ilovasiga muvofiq moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot;
- mazkur nizomning 3-ilovasiga muvofiq xususiy kapital to'g'risidagi hisobot;
- mazkur nizomning 4-ilovasiga muvofiq pul oqimlari to'g'risida hisobot;
- izohlar, hisob-kitoblar va tushuntirishlar (moliyaviy hisobotga izohlar).

MHXSga asosan tuzilgan yillik moliyaviy hisobot shakllari quyidagilarni o'z ichiga oladi: mazkur nizomning 5-ilovasiga muvofiq moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot; mazkur nizomning 6-ilovasiga muvofiq foyda yoki zarar va boshqa umumlashgan daromad to'g'risidagi hisobot;

mazkur nizomning 7-ilovasiga muvofiq xususiy kapitaldagi o'zgarishlar to'g'risidagi hisobot; mazkur nizomning 8-ilovasiga muvofiq pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot (bilvosita usul); ahamiyatli hisob siyosati va boshqa tushuntirish ma'lumotlaridan iborat izohlar (moliyaviy hisobotga izohlar)¹.

Buxgalteriya hisobi sub'ektlari MHXS asosida tuzilgan yillik moliyaviy hisobot shakllarini keyingi yilning 1 may sanasidan kechiktirmay taqdim etishlari shart.

MHHS talablari asosida moliyaviy holat to'g'risidagi hisobotni shakllantirishga qo'yilgan talablar asosida tuzish, uni taqdim etishni ko'zda tutadi. Bu esa, o'z navbatida, korxonada tashqi investirlarni jalb etish imkoniyatini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

MHXS asosida moliyaviy holat to'g'risidagi hisobotni tuzish va taqdim etish bo'yicha bir qancha ilmiy ishlar hamda mavzu yuzasidan tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, xorijiy iqtisodchi olimlardan M.R.Metyus, P.Aynsvort, K.D.Larson, R.Libbi, R.H.Hermanson, R.Entoni, B.Nidlz, F.Vud va boshqa olimlar² moliyaviy hisobotning nazariy konseptual asoslari hamda aktivlar, majburiyatlar va xususiy kapitalni tan olish, baholash hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettirishning metodologik masalalarini; V.P.Astaxov, V.Kachalin, M.I.Kuter, V.F.Paliy, Ya.V.Sokolov, V.I.Tkach, V.G.Getman, T.Yu.Drujilovskaya kabi olimlar³ o'z ishlarida MHXSlarini o'z mamlakatlarida qo'llash masalalarini tadqiq etganlar.

Keyingi yillarda respublikamizda ham moliyaviy hisobot masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar amalga oshirildi hamda ilmiy maqolalar, monografiyalar va darsliklar chop qilindi. Mamlakatimizda ko'plab olimlar bugungi kunda moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlariga o'tish zarurligini asoslab unga o'tish yo'llarini belgilab bermoqda hamda uni alohida fan kursi sifatida o'qitishni taklif etmoqda, jumladan, J.Qurbanbayev, S.Djumanov⁴, K.B.Urazov,⁵ S.N.Tashnazarov⁶.

Yuqorida qayd etilgan olimlarning ishlarida uzoq muddatli aktivlar, tovar-moddiy boyliklar, majburiyatlar, daromad va xarajatlarni tan olish, baholash va moliyaviy hisobotda aks ettirishning metodologik masalalari tadqiq etilgan. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarda buxgalteriya hisobini xalqaro standartlar asosida tashkil qilish va yuritish tartibi bo'yicha Respublikamiz olimlaridan: Z.N.Qurbanov va tadqiqotchi F.AAkramovlar⁷, M.Marpatov⁸ o'z maqolasida moliyaviy holat to'g'risidagi hisobotni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish masalalarini yoritgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani yozish va uni tahlil etishda tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, tizimli yondashuv, buxgalteriya hisobi, statistika, iqtisodiy tahlil hamda iqtisodiy-matematik usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonning mustaqil yuksalishi va rivojlanishi mobaynida keyingi yillarda ulkan yutuqlar qo'lga kiritilganligining guvohi bo'lishimiz mumkin. Shuningdek, buxgalteriya hisobini rivojlantirish va jahon bozoriga kirib borishni jadallashtirish borasida bir qator ibratli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu jumladan, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, korxonalar va tashkilotlar faoliyatining samaradorligini oshirishda, umuman, respublikamiz iqtisodiyotini rivojlantirishda moliyaviy hisobotning o'rni katta ahamiyatga ega. Shu borada, Prezidentimiz tomonidan 2020-

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020 yil 24 fevraldagi «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4611-son Qarori

2 O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirining 2024 yil 8 oktyabrdagi 181-son buyrug'iga 1-ilova "Moliyaviy hisobotlarni taqdim etish muddatlari hamda ularning tarkibi va mazmuni to'g'risidagi" Nizom

3 Ainsworth, Penne. Introduction to Accounting: An integrated Approach /Penne Ainsworth, Dan Deines, R. David Plumlee, Cathy Xanthaky Larson. Irwin, Printed in USA, 2005. 425 r.;

4 I.Kuter. Теория и принципы бухгалтерского учета: Учеб. Пособие.—М.: финансы и статистика, экспертное бюро, 2000.—544 s
5 J.Qurbanbaev, S.Djumanov. Buxgalteriya hisobi tizimini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tkazish yo'llari.// Moliya. 2016 y. №1, 99-104-b.;

6 K.B.Urazov. Moliyaviy hisobot: milliy va xalqaro standartlar muvofiqligi yo'lida. // Bozor, pul va kredit J. —2013. —№4. —57-61-b.

7 S.N.Tashnazarov. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida moliyaviy hisobot: muammo va yechimlar. Monografiya. T.: "Navro'z" nashriyoti, 2016 y. 31-47-b.

8 Z.N.Qurbanov, F.A.Akramov. Moliyaviy hisobning xalqaro standartlariga o'tishning dolzarb masalalari.// Biznes-ekspert, № 4,2015

yil 24-fevralda “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi qarori qabul qilinishi va unga binoan, 18 ta banddan iborat “Yo‘l xaritasi” tasdiqlangani respublikamizda buxgalteriya hisobi yo‘nalishida jiddiy o‘zgarishlar bo‘lishidan dalolat beradi. Shunday ekan, biz jahon bozoriga kirishga, mamlakatimizda qulay investitsion muhitni yaratishga va iqtisodiyotimizga chet el investitsiyalarini jalb etilishiga hamda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etilishiga intilayotgan ekanmiz, olib borayotgan faoliyatimiz ham xalqaro standartlarga mos bo‘lishi zarur. Bunda, moliyaviy hisobning xalqaro standartlariga o‘tishni tezlashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta‘minlash va xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatlari kengayadi. Bu borada, buxgalteriya hisobi va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlari bo‘yicha tayyorlash hamda MHXSlar asosida moliyaviy hisobot tuzish metodologiyasini takomillashtirishni taqozo etadi. Bunga moliyaviy hisobotni MHXSlari asosida transformasiyalash orqali erishish mumkin.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari – moliyaviy hisobotlarni tuzish uchun hujjatlar to‘plami, moliyaviy hisobotlarning tuzilishini tartibga soluvchi reglament bo‘lib, tashqi foydalanuvchilar tomonidan biror-bir tashkilotga nisbatan iqtisodiy qaror qabul qilish uchun foydalaniladi. Ya‘ni, oddiy misol tariqasida keltirsak, bu xorijiy investorlarni mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan tashkilotlarning (kompaniya, korporatsiya, aksiyadorlik jamiyatlari) aksiyalari, qimmatli qog‘ozlari va boshqa turdagi investitsiya jalb qilishi mumkin bo‘lgan moddiy boyliklarning istiqbolda o‘sishi yoki pasayishini tahlil qilishi uchun zarur axborotlar bilan ta‘minlash mumkin bo‘ladi.

Biz uchun afzalligi esa mamlakatimizdagi yirik korxonalariga xalqaro moliya bozorlarida ishtirok etish imkoni yaratiladi. Masalan, respublikamizdagi yirik korxonalarining chet el fuqarolari yoki yuridik shaxslari tomonidan ularning aksiya va obligatsiyalarini sotib olishi evaziga ushbu korxonalariga investitsiya kiritish, pirovardida korxonani rivojlantirish natijasida davlat budjetiga tushumning oshishiga olib keladi.

Dastavval, transformasiya so‘zining lug‘aviy ma‘nosiga to‘xtalib o‘taylik. **Transformasiya** (lag. Transformatio – o‘zgartirish, qayta tashkil etish) 1) struktura, shakl va uslublarini qayta tashkil etish, faoliyatning maqsadli yo‘nalishini o‘zgartirish; 2) aynaltirishning bitta usullaridan biri, xalqaro huquq normalarini ichki davlat huquqi normalariga qayta tashkil qilish ma‘nolarini anglatadi.⁹

Demak, bizning fikrimizcha buxgalteriya hisobida transformasiya mamlakatimizda amal qilingan qonunchilikka muvofiq hisob tizimidagi qoidalar, prinsiplar, usul va uslublarni hamda axborotlarni boshqa mamlakat yoki xalqaro qoidalariga muvofiqlashtirgan holda aylantirishga, ya‘ni yangi ma‘no kashf etishga aytiladi.

Transformasiya qoidalarini belgilaydigan maxsus MHXS yo‘q. Lekin, 1-son MHXS “MHXSlarini birinchi marta qo‘llash” standarti qoidalari bajarilishi talab etiladi.

Moliyaviy hisobotning transformasiyasini ta‘riflashda uning qaysi sanadagi holat bo‘yicha o‘tkazilishi, uning asosiy mazmuni milliy standartlar asosida tuzilgan hisobotni xalqaro standartlar asosida tuzilgan moliyaviy hisobotga o‘tkazishga qaratilganligi, transformasiya jarayonida MHXSlariga muvofiq holatda qayta guruhlashtirish, qayta tan olish, qayta baholash, to‘g‘irlashlar kiritish asosida xalqaro talablarga javob beradigan axborotlarni shakllantiradigan yangi tizimga ag‘darish va qayta tashkil qilish jarayoni ekanligiga alohida urg‘u berish lozim, deb o‘ylaymiz. Moliyaviy hisobot bo‘yicha tadqiqot natijalari asosida moliyaviy hisobot transformasiyasiga quyidagicha ta‘rifni keltiramiz:

Moliyaviy hisobot transformasiyasi bu - hisobot sanasi holati bo‘yicha buxgalteriya hisobining milliy standartlari asosida tuzilgan hisobot komponentlari moddalarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari qoidalariga muvofiq holda qayta guruhlashtirish, ularning moddalarini qayta tan olish, qayta baholash, tuzatishlar kiritish va qayta ochiqlashlar asosida MHXSlari hisobotlari axborotlarining yangi tizimiga ag‘darish va qayta tashkil qilish jarayonidir.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) qo‘llanilishi majburiy xususiyatdagi hujjat emas, u tavsiyanoma xarakteriga ega. Unda milliy standartlaridagi kabi korxonalar taqdim etishi shart bo‘lgan moliyaviy hisobot shakllarini belgilamaydi. MHXSlari moliyaviy hisobotning asosiy komponentlari va ularda aks ettiriladigan minimal axborotlar tarkibini belgilaydi. MHXSlarini qo‘llash kompaniyaning mutloq vakolatidagi masaladir.

MHXSlariga o‘tish yoki BHMSlari asosida tuzilgan MHXSlari asosida moliyaviy hisobot tuzish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- kompaniya faoliyati natijalarining shaffofligini oshiradi;
- axborot foydalanuvchilarda bitta kompaniya doirasida moliyaviy ko‘rsatkichlarni davrlar bo‘yicha hamda bir nechta xil kompaniyalar bo‘yicha esa taalluqli ko‘rsatkichlarni bir-biriga solishtirib tahlil o‘tkazish imkoniyati tug‘iladi;
- kreditorlar, aksiyadorlar, kredit beruvchi tashkilotlarda kompaniyaga ishonch oshadi va yuqori ishonch bilan kompaniya faoliyatiga pul qo‘yadi, kompaniyaning kredit olish imkoniyati kengayadi;

⁹ M.Marpatov. Buxgalteriya balansi – moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot. //Bozor, pul va kredit J. -2016.-№11.-B. 20-24.

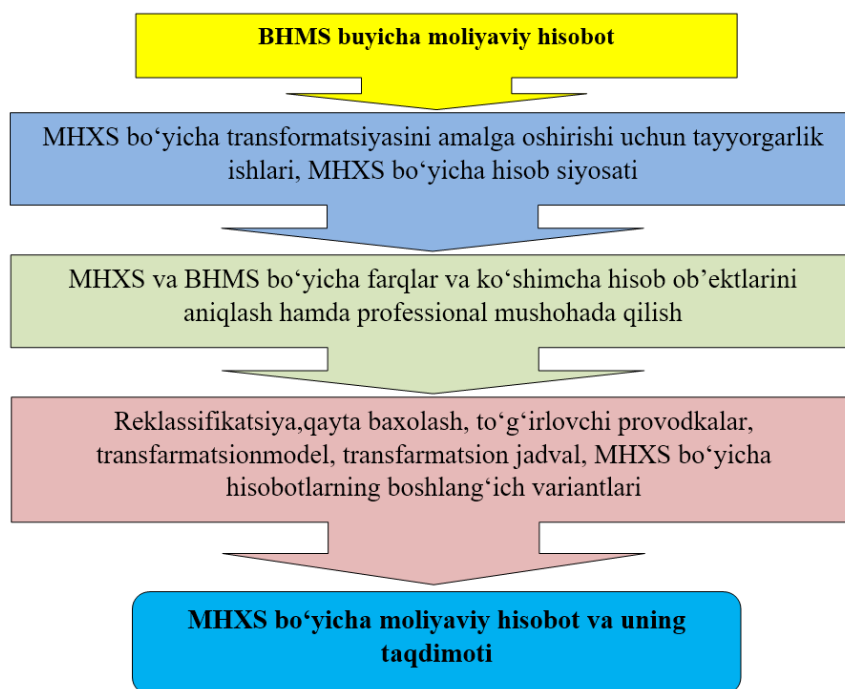
- xorijiy investisiyalarni jalb qilish va xorijiy investorlar bilan hamkorlik yuksaladi;
- dunyo bozorlariga, jumladan xom-ashyo, valyuta, mehnat birjalari, xalqaro kapital bozoriga chiqish imkoniyatlari tug'iladi;
- kompaniya menejerlariga boshqaruv qarorlarini qabul qilishlari uchun ishonchli, ob'ektiv, uyg'un hamda o'z vaqtida tizimlashgan moliyaviy axborotlarni olish imkoniyatlari yuzaga keladi;
- kompaniya faoliyatini budjetlashtirish, rejalashtirish va strategik rivojlanishini baholashda zarur axborotlar ta'min etiladi;
- kompaniya boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish, kompaniya raqobatbardoshligini oshirish, mahsulot sifatini oshirish va eksport salohiyatini yuksaltirishga erishiladi;
- kompaniyalarda korrupsiya elementlari, suiste'mollik qilish, soliq ob'yektlarini yashirish, talon-taroj qilish, mahalliychilik, xo'jasizlik, bankrotlik holatlari barham topadi;
- mehnatni rag'batlantirish tizimi tubdan yaxshilanadi, moddiy manfaatdorlik oshadi;
- kuchli nazorat tizimi o'rnatiladi. Ma'naviy muhit barqarorlashadi. Xodimlarda ishiga, kompaniyasiga va vataniga sodiqlik xislatlari bir-biriga uyg'unlashadi.
- xodimlarda o'z ustida ishlash va malakasini muntazam oshirish imkoniyatlari tug'iladi. bu esa xodimlarning professionallikka qiziqishini va harakatini kuchayadi.

MHXSlariga istalgan paytda, tayyorgarliksiz, to'g'ridan-to'g'ri o'tib bo'lmaydi. Agarda tayyorgarliksiz moliyaviy hisobot MHXSlar bo'yicha transformasiya qilingan taqdirda ham kutilgan natijani bermaydi. Shu bois, MHXSlarni birinchi marta qo'llashda yoki milliy standartlar asosida tuzilgan moliyaviy hisobotni transformasiya qilishdan oldin muhit, shart-sharoit va ma'lum tayyorganlik ishlari olib borilishi shart. Biz bu omillarga quyidagilarni kiritishimiz mumkin:

- mamlakatda moliya, pul-kredit, soliq, mehnat qonunchiligi dunyo standartlariga uyg'un bo'lishi kerak. Milliy valyutaning erkin konvertatsiyalanishiga erishish kerak;
- mamlakat iqtisodiyotida yuqori inflyatsiya darajasi bo'lmasligi kerak;
- O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobi milliy standartlari tizimi imkon qadar MHXSlariga uyg'un bo'lishini ta'minlashimiz kerak. Agar o'rtada tafovut katta bo'lsa transformasiya jarayoni qiyinlashdi, transformasiya qilingan taqdirda ham kutilgan natijani bermaydi;
- buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tuzish va taqdim etishda me'yoriy-huquqiy hujjat faqat "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonun va buxgalteriya hisobi standartlari bo'lishi kerak. Nizomlar, yo'riqnomalar va qoidalarni ham bosqichma-bosqich standartlarga aylantirishimiz kerak;
- iqtisodiy faoliyat yurituvchi subyektlar, budjet tizimi, bank tizimlari va jamoat fondlarida (foyda olishni maqsad qilib qo'yishi va qo'ymasligidan qat'iy nazar) buxgalteriya hisobi bo'yicha alohida standartlarni bo'lishini ko'zda tutmasdan, balki yagona standartlar tizimini yaratishimiz kerak, qaysiki undagi qoidalar barcha turdagi kompaniya va tashkilotlarga bir xil mazmunda qo'llanilishiga erishishimiz kerak;
- moliyaviy hisobotni taqdim etish valyutasini xalqaro standartlarga muvofiq erkin ravishda belgilash tartibiga o'tish imkoniyatlari yaratilishi kerak;
- mamlakatda professional buxgalterlar instituti tashkil etish, uning vakolati doirasida sertifikatli buxgalterlar va auditorlarning professional malakasini oshirish, ACCA, SAR va CIPA sertifikatlarining keng joriy qilinishini kengaytirish kerak.
- buxgalterlarni chet mamlakatda malaka oshirishini, chet tillarini o'rganishi, amaliyotchi buxgalterlarda buxgalteriya hisobi bo'yicha xalqaro dasturlarda ishlash ko'nikmalarini shakllantirish lozim;
- kompaniyalar, aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini xalqaro standartlar talablariga muvofiqlashtirish kerak;
- buxgalterlarni moddiy rag'batlantirish tizimini takomillashtirish, ularning etika qoidalariga rioya qilishini ta'minlash;
- kompaniyalarda hisob siyosatini mukammallashtirish, uni moliyaviy hisobot prinsiplariga to'liq rioya qilgan holda tuzilishi hamda chinakkam hisob loyihasi bo'lishi, shuningdek, kompaniyada xalqaro standartlar talablariga muvofiq ishchi schyotlar rejasini ishlab chiqishga erishish;
- kompaniyada buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni maxsus dasturlar asosida yuritilishi ta'minlash va boshqa bir qator ishlarni amalga oshirish lozim.
- O'zbekiston Respublikasidagi faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlari, boshqa xorijiy investisiyalar ishtirokidagi korxonalar "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonun va BHMSlariga muvofiq moliyaviy hisobotni tuzadilar. Yuqoridagi imkoniyatlarga ega bo'lish maqsadida kompaniya tomonidan moliyaviy hisobotni MHXSlari asosida tuzish va taqdim qilishi talab etiladi. Xo'sh, shunday katta imkoniyatlarni ochib beradigan hamda kompaniyaning shaffofligini ta'minlaydigan MHXSlari asosida moliyaviy hisobotni tuzishning ikkita tan olingan yo'li bor:

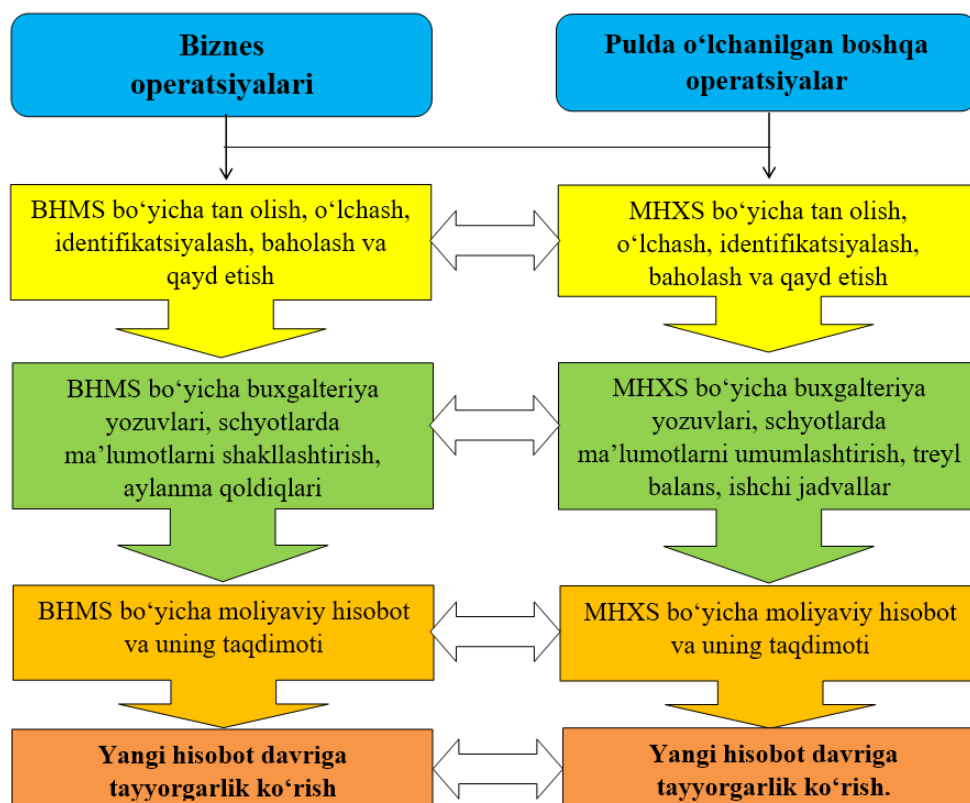

- Birinchi yo'li, BHMSlari asosida tuzilgan moliyaviy hisobotni MHXSlari asosida transformasiya qilish (1-rasm).¹⁰

1-rasm. Moliyaviy hisobot transformasiya bosqichlari¹¹.

Ikkinchi yo'li, milliy hisob tizimi bilan yonma-yan MHXSlariga muvofiq parallel hisob tizimini yuritish (2-rasm).

2-rasm Parallel hisob tizimi¹²

10 dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/16427/TRANSFORMATSIYa

11 Muallif tomonidan tuzilgan.

12 Muallif tomonidan tuzilgan.

Ikkala yo'lda ham bitta talab mavjud, ya'ni BHMSlari va MHXSlarini chuqur bilish, ularni qo'llay olishda amaliy kompetensiyaga ega bo'lish.

Birinchi yo'l eng ko'p qo'llaniladigan, kam chiqimli va nisbatan murakkablik darajasi baland emas. Shuni ta'kidlash lozimki, moliyaviy hisobot transformasiyasining tartib va qoidalarini belgilaydigan MHXSlari mavjud emas. Shu bois, har bir korxonada o'zining hisob siyosatida transformasiya asoslarini mustaqil ishlab chiqishi lozim. Ushbu maqsadida transformasiyaning umumiy yondashuvlarini ishlab chiqish, to'plangan tajribalarni umumlashtirish maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Adabiyotlarni o'rganish asosida xulosa qilish mumkinki, transformasiya jarayonini bir qancha bosqichlarga ajratish mumkin. Bunga har bir kompaniya o'z imkoniyatlari va professionallik darajasida yondashadi. Bizning fikrimizcha, har qanday bajariladigan ishni shartli ravishda uchta bosqichga ajratishimiz mumkin, masalan birinchi bosqich shu ishni amalga oshirish uchun tayyorgarlik ko'rish, keyin ikkinchi bosqichda uni amalga oshirish va so'ngi uchinchi bosqichda natijaga erishish va uni tashqi foydalanuvchilar, ya'ni investor, farz beruvchi tashkilotlar va boshqa kreditorlarga yetkazib berish bosqichlariga ajratish maqsadga muvofiq. Shu naqta nazardan kelib chiqadigan bo'lsak, transformasiya jarayonini ham shartli ravishda tayyorgarlik ko'rish, uni o'tkazish hamda natijaga erishish va uni taqdim etish bosqichlariga ajratishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi:

1. Tayyorgarlik ishlarini amalga oshirish bosqichi. Ushbu bosqichda loyiha, rejalashtirish va tashkiliy ishlar amalga oshiriladi. Bu bosqichda amalga oshirilgan ishlar sifati ko'p jihatdan keyingi bosqichlarning sifatli hamda transformasiya natijalarining MHXSlari talablariga muvofiq bo'lishini ta'minlaydi.

2. Kompaniya moliyaviy holat to'g'risidagi hisobotni shakllantirishda 1-son MHXS "MHXSlarini birinchi marta qo'llash" standartiga muvofiq quyidagi to'g'irlashlarni amalga oshirishi shart:

- transformasiya jarayoni prosyedurasi amalga oshirish bosqichi bo'lib, unda barcha tayyorgarlik ishlaridan keyin farqlar aniqlanadi, korrektirovka buxgalteriya yozuvlari tuziladi, ishchi transformasion jadvallar amalga oshiriladi.

3. So'ngi natijaviy bosqichda esa, korrektirovkalar amalga oshirilgandan keyin MHXSlariga muvofiq moliyaviy hisobot tuziladi va taqdim etiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, milliy standartlar asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida transformatsiya qilishda quyidagilarni bajarishni taklif etamiz:

Birinchiidan, milliy standartlar bo'yicha tayyorlangan moliyaviy hisobot komponentlari, shuningdek, buxgalteriya balansi, foyda va zararlar va boshqa hisobot moddalarining kengaytmalari aks ettirilgan analitik hisob ma'lumotlari, kerak bo'lsa boshlang'ich hujjatlarni tayyorlash lozim.

Ikkinchiidan, aktivlar, majburiyatlar va xususiy kapital elementlarini qayta klassifikatsiyalash, qaytadan baholash o'tkazish kerak. Foyda va zararlar to'g'risidagi hisobotda ham har bir tegishli moddani xalqaro standartlarga mos holda qayta klassifikatsiya qilish va baholash. Xuddi shuningdek, boshqa hisobot moddalarini ham birma-bir xalqaro standartlar talablariga muvofiq lashtirish choralarini ishlab chiqish kerak.

Uchinchiidan, MHXSlari darajasiga yetkazish uchun tegishli to'g'irlashlar kiritish, qo'shimcha provodkalar jadvalini ishlab chiqish kerak.

To'rtinchiidan, tegishli to'g'irlashlar buxgalteriya provodkalari yordamida kiritilgandan keyin MHXSlari talablariga muvofiq keladigan hisobotni tuzish.

Beshinchiidan, MHXSlariga o'tishda atamalardan to'g'ri foydalanish muhim rol o'ynaydi. Milliy standartlar asosida tuzilgan hisobotlardagi atamalar, ko'rsatkichlarning nomlanishi, ularning qisqarmasini xalqaro standartlarga mos keladigan atamalarga o'tkazish lozim. Agarda ko'rsatkich qayta guruhlanish va baholash asosidagi qiymati xalqaro standartlarga muvofiq kelsada uning nomlanishi muvofiq bo'lmasa, uni o'qish qiynlashadi, chalkashliklarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020-yil 24-fevraldagi «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4611-son qarori.
2. Ainsworth, Penne. Introduction to Accounting: An integrated Approach /Penne Ainsworth, Dan Deines, R. David Plumlee, Cathy Xanthaky Larson. Irwin, Printed in USA, 2005. 425 r.
3. И.Кутер. Теория и принципы бухгалтерского учета: Учеб. Пособие.—М.: финансы и статистика, экспертное бюро, 2000.—544 с.
4. J.Qurbanbaev, S.Djumanov. Buxgalteriya hisobi tizimini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tkazish yo'llari.// Moliya. 2016 y. №1, 99-104-b.
5. Urazov K.B. Moliyaviy hisobot: milliy va xalqaro standartlar muvofiqligi yo'lida. // Bozor, pul va kredit. —2013. —№4. —57-61-b.

6. S.N.Tashnazarov. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida moliyaviy hisobot: Muammo va yechimlar. Monografiya. T.: "Navro'z" nashriyoti, 2016 y. 31-47-b.
7. Z.N.Qurbanov, F.A.Akramov. Moliyaviy hisobning xalqaro standartlariga o'tishning dolzarb masalalari. //Biznes-ekspert, № 4, 2015.
8. M.Marpatov. Buxgalteriya balansi – moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot. //Bozor, pul va kredit J. -2016.-№11.-B. 20-24.
9. www.ifrsfond.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>